

СТРУКТУРНІ ЗМІНИ В ПРОПОЗИЦІЇ ПРАЦІ

© Патора Р., 2001

Аргументовано тенденції зростання рівня освіти і професійної кваліфікації працівників у Польщі та показана позитивна динаміка зайнятості в пріоритетних сферах сектора послуг, таких як торгівля, транспорт, фінанси, страхування, освіта, охорона здоров'я тощо.

Tendencies of increasing of an educational level and professional qualification of workers in Poland are argued in the article. Positive dynamics of engagement in priority sphere of services, such as trade, transport, finance, insurance, derivation, public health services and so forth.

Ринкова трансформація економіки Польщі радикально вплинула на стан та динаміку ринку праці, насамперед на пропозицію праці. У 90-х роках відбулися позитивні зміни структури працівників за рівнем освіти (табл. 1) [1, 2].

Таблиця 1

Структура працівників за рівнем освіти в Польщі в 1993–1998 рр., %

Рівні освіти	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Вища	10,5	11,1	11,4	11,6	12,0	13,0
Післяліцейна; середня професійна	25,5	27,2	27,9	28,2	28,8	29,5
Середня загальноосвітня	7,0	6,3	6,0	6,0	6,2	6,1
Основна професійна	32,2	32,9	33,5	34,0	34,5	34,5
Основна і неповна основна	24,8	22,5	21,2	20,2	18,5	16,9

З даних табл. 1 зрозуміло, що за розглянуті роки в загальному обсязі працівників збільшилась частка осіб з вищою, а також післяліцейною і середньою професійною освітою. Натомість зменшилась частка працівників із середньою загальною освітою, що можна пояснити продовженням цими особами навчання у вищих або післяліцейних школах для отримання більших знань і професійної кваліфікації.

Слід також зауважити, що серед працівників домінують працівники з основною професійною освітою (1/3 загалу працюючих в досліджених роках). Це є істотною проблемою для польського господарства, враховуючи, що основна професійна освіта не дає безпосереднього доступу до вищої освіти, а надто велика частка професійних кваліфікацій була отримана у неконкурентній економічній системі.

Позитивним явищем є зменшення кількості осіб з основною і неповною основною освітою у популяції працівників. Ці тенденції повинні спостерігатися і в майбутньому у зв'язку з досить значною часткою працівників у віці 55–64 роки (більше ніж 48 % у 1997 році) і падінням попиту на некваліфіковані кадри.

Зміни в структурі працівників слід оцінювати позитивно. Адже за аналізовані роки збільшилась сукупна частка осіб з вищою і середньою освітою (зокрема післяліцейними) з 43 до 48 %, натомість зменшилась сукупна частка осіб з основною професійною і основною освітою з 57 до 51,9 %. Ці зміни свідчать про поступові якісні перетворення в структурі обсягу працівників, які вже відбуваються і які викликані все більшим наданням переваг з боку працедавців особам з вищою освітою і високими кваліфікаціями щодо працівників з низькими кваліфікаціями і знаннями. Самі працівники також розуміють, що їх індивіду-

альний “human capital” (людський капітал) зумовлює їх позицію на ринку праці.

Незважаючи на ці позитивні зміни, показник кількості студентів, яка припадає на 1 000 мешканців, в Польщі далі значно відрізняється від багатьох країн Європейського Союзу та інших розвинутих країн (у 1995 році цей показник становив: у Фінляндії – 40, Іспанії – 39, Франції – 36, Голландії – 35, Данії – 33, Бельгії – 32, Канаді – 69, США – 55, натомість в Польщі – 20) [3, с. 418, 452]. Коефіцієнт школяризації у польських вищих закладах у віковій групі 19–24 роки показував досить значні тенденції зростання – з 9,8 % в 1990/91 році до 25,4 % у 1998/99 роках, але порівняно низький рівень цього показника вказує на потребу розвитку системи вищої школи в Польщі. Істотною умовою цього розвитку є зростання витрат державного бюджету на розвиток науки і вищої школи, частка яких у 1998 році становила разом 1,2 % ВВП, незважаючи на численні вимоги їх збільшення щонайменше вдвічі. Розвиток науки і вищої освіти є важливим чинником зростання ефективності господарства, який у поєднанні з такими чинниками, як рівень капітальних інвестицій, трансфер нових технологій, розвиток інфраструктури, є результативним напрямом підвищення конкурентоспроможності країни.

Найбільш сприйнятливим до урівноваження поданої динаміки структурних змін в пропозиції праці та визначальним щодо стратегічних тенденцій виступає сектор послуг. Зростання частки сектора послуг в загальній кількості працівників, яке відбувається, свідчить про пристосування цього сектора до ринкових умов і узгоджується із загальними закономірностями структурних перетворень у розвинутих ринкових економіках.

З даних табл. 2 видно, що структурна експансія сектора послуг стосувалась, головним чином, торгівлі і ремонтів, де можна відзначити порівняно найвищу частку працівників як у початковому періоді господарської рецесії, так і в пізнішому поживавленні і економічному зростанні (частка працівників у 1990–1993 роках зростає з 12,2 до 13,4 %, а у 1998 році становила 13,2 %). Зростання частки працівників у цій сфері відбувалося під тиском важкої ситуації на ринку праці і при порівняно легкій можливості ведення самостійної торговельної діяльності [5, с. 436–438].

Таблиця 2

Структура працівників у секторі послуг у Польщі в 1990–1998 рр.

Сектор послуг	1990	1991	1993	1994	1995	1997	1998
Торгівля і ремонт	12,2	12,5	13,4	12,7	12,6	12,9	13,2
Готелі і ресторани	–	1,1	1,1	1,2	1,2	1,3	1,4
Транспорт, складування і зв'язок	8,2	6,1	5,6	5,6	5,5	5,4	5,4
Фінансове посередництво	1,6	1,3	1,5	1,7	1,8	1,9	2,1
Обслуговування нерухомості і фірм	–	3,6	3,9	3,5	3,7	4,3	4,7
Суспільна адміністрація і національна оборона	2,3	1,9	2,3	2,5	2,5	2,7	2,7
Освіта	10,5	5,4	5,9	6,0	5,9	5,7	5,7
Охорона здоров'я і соціальна опіка	7,9	6,7	6,7	6,7	6,6	6,5	6,4
Інша діяльність сфери послуг, комунальна, соціальна і індивідуальна	–	1,6	2,3	2,3	2,2	2,3	2,2

Систематично в дослідженому періоді зростала частка працівників у секторах фінансового посередництва, а також обслуговування нерухомості і фірм, хоч і надалі вона є порівняно низькою в загальній кількості працівників. У 1992 році сукупна частка працівників у цих секторах становила близько 5 %, у 1998 році – 6,8 %. Розвиток професійних бізнес-послуг і фінансових послуг, які надаються банками, біржами, маклерськими і брокерськими бюро, страховими інституціями, а також підприємствами обороту нерухомос-

ті, мають принципове значення для розвитку сучасних галузей господарства. Зростання значення цих сфер визначається головним напрямком перетворень у структурі світового господарства [6, с. 34], і має істотний вплив на модернізацію макроструктури польського господарства.

Незначно збільшилась частка працівників готелів і ресторанів (з 1,1 % у 1992 р. до 1,4 % у 1998 р.). Прискорення розвитку гастрономічних і готельних послуг здається обґрунтованим з погляду розвитку туризму і використання часу, вільного від праці. Ці галузі є одночасно галузями, які характеризуються порівняно високою природною місткістю щодо робочої сили, звідси і розвиток має також значення для обмеження безробіття в Польщі.

Зменшення частки працівників у досліджених роках треба відзначити в трьох галузях послуг: транспорт, складування і зв'язок, освіта, охорона здоров'я і соціальна опіка, хоч в останні два аналізовані роки можна спостерігати стабілізацію частки працівників. Стосовно освіти і охорони здоров'я слід сподіватися зростання суспільної потреби у цих послугах. Їх слід трактувати як об'єктивно необхідні інвестиції в людський капітал, особливо важливі в структурі заходів щодо вступу у Європейський Союз, оскільки вони будуть гарантом досягнення вищого рівня економічного розвитку, зростання інноваційності і конкурентоспроможності польського господарства [7, с. 19–30].

З цього випливає, що польський ринок послуг не є повністю розвинутим, а пристосування до вимог ринкового господарства лише починається. Про це свідчить порівняно низька порівняно з державами, які належать до Європейського Союзу, частка сектора послуг у сукупності працюючих. У Польщі в цьому секторі не знаходить роботи навіть половина працівників, у той час як у високорозвинутих країнах в послугах працює майже 3/4 професійно активних (не враховуючи безробітних).

В країнах Європейського Союзу (глобально) такий низький відсоток реєструвався останнім часом наприкінці 60-х, що означає, що Польща відстала від цих країн майже на тридцять років [8, с. 43]. Це свідчить про існування досить серйозного розриву у розвитку сектора послуг, який детермінує глобальний структурний розрив між господарством Польщі і Країн Спільноти.

В табл. 3 подано частки працівників у вибраних сферах послуг в Польщі і в країнах Європейського Союзу у 1997 році. На тлі країн Європейського Союзу найбільш неефективно представлена в Польщі частка працівників у сфері фінансів і страхування. В цій галузі в Польщі працює близько 5 % працівників, в той час як у слаборозвинутих країнах Союзу, тобто Греції, Португалії і Іспанії ці частки становлять від 7 до 9 %. У Голландії і Великобританії відсоток працівників у фінансах і страхуванні вищий, ніж 14 %, в інших країнах Союзу – від 10 до 12 %. Досить істотна відмінність стосується також частки працівників у торгівлі, в готелях і ресторанах. Варто, однак, зауважити, що оскільки в торгівлі в Польщі працює майже така сама кількість осіб, як і в більшості країн союзу, то принципові відмінності стосуються готельних і гастрономічних послуг. Порівняно менші диспропорції в секторі працівників між країнами Європейського Союзу і Польщею стосуються частки працівників у транспорті, складуванні і зв'язку.

Таблиця 3

**Структура працівників у сфері послуг в Польщі і в країнах Європейського Союзу
в 1997 році (в % від загальної кількості працівників)**

Країни	Торгівля, готелі	Транспорт, склади	Фінанси,	Інші види послуг
--------	------------------	-------------------	----------	------------------

	і ресторани	і зв'язок	страхування	
Данія	16,4	6,9	10,8	35,8
Австрія	21,4	6,2	10,0	25,7
Голландія	20,3	5,9	14,1	33,8
ФРН	17,4	5,4	10,4	29,5
Ірландія	19,6	4,7	9,8	28,8
Франція	16,7	6,3	10,5	35,4
Фінляндія	15,0	7,5	10,9	32,7
Швеція	15,3	6,7	12,1	37,1
Англія	20,2	6,4	14,3	30,5
Іспанія	22,7	5,9	8,8	24,2
Португалія	18,8	3,9	7,4	25,0
Греція	22,6	6,4	6,7	22,0
Польща	14,5	6,3	4,9	21,9

Для досягнення в Польщі структури працівників Португалії 1997 року рівень працівників у послугах мусив би бути на приблизно 1,1–1,2 млн. осіб вищий, з чого 350–400 тис. припадало би на фінанси і страхування, а близько 650 тис. – на торгівлю, готелі і ресторани. Здається, що такі зміни будуть можливі хіба через кільканадцять років.

Згідно з прогнозом, розробленим Комітетом прогнозів “Польща у XXI сторіччі” ПАН, в період від 1996 до 2010 року найбільше робочих місць має виникнути в промисловості високої техніки (приблизно 140–200 тис.), але передусім у секторі послуг [6, с. 194–195]. Найбільшого зростання кількості працівників у секторі послуг слід сподіватися в професійних бізнес-послугах; наприклад, консалтингових послугах, комп’ютерних (на 300–400 тис. чол.); служби здоров’я (на 300–330 тис. чол.), а також охорони середовища і фінансових послуг (на приблизно 230–250 тис. чол.). Значне розширення робочих місць передбачається також в освіті (в основному у вищій і середній загальноосвітній школі), торгівлі, гастрономії, туризмі, а також в будівництві і обслуговуванні автострад. Загальне зростання кількості працівників у сучасних галузях з 1996 по 2010 рік може становити близько 2,5–3 млн. Це спричинило би досить істотне наближення структури працівників у Польщі до структури в країнах Європейського Союзу. Враховуючи, що структура в країнах Спільноти також буде підлягати осучасненню, відмінності між ними і Польщею і надалі будуть досить значними.

Отже, істотною умовою зростання продуктивності, ефективності і конкурентоспроможності польської економіки є зростання рівня освіти і професійної кваліфікації робочої сили. Можна вже спостерігати певні позитивні зміни в цій сфері на польському ринку праці у 90-х роках. Вони відображаються у зростанні частки в структурі працівників з вищою освітою і з високими професійними вміннями. Ці особи належать до найстабільнішого сегмента ринку і в зв’язку з цим в найменшому ступені відчують загрозу безробіття.

Водночас передумовою побудови сучасного ринкового господарства, а також зростання його конкурентоспроможності є динамічне зростання працівників у секторі послуг. Надання переваг розвитку сектора послуг повинно впливати також з можливості створення нових місць праці в рамках цього сектора, а також його істотної ролі в розвитку людського капіталу і осучасненні структури польського господарства. Зростання кількості працівників у недостатньо розвинутій сфері послуг у польському господарстві має істотне значення для можливості здійснення глибокої реструктуризації сільського господарства і промисловості, яка зв’язана зі зменшенням кількості працівників. Такий характер розвитку сектора послуг і його вплив на обмеження безробіття є загальновизнаною закономірністю.

Але необхідною умовою цього є зростання рівня економічного розвитку Польщі і зростання потенціалу суспільства, яке стимулює збільшення попиту на продукти сектора послуг.

1. *Aktywność zawodowa i bezrobocie w Polsce w listopadzie 1995, 1996, 1997, GUS.* – Warszawa. 2. *Aktywność ekonomiczna ludności Polski w 1998 roku, GUS.* – Warszawa, 1999. 3. *Rocznik Statystyczny 1998, GUS.* – Warszawa, 1998. 4. *Kwiatkowska W. Przemiany struktury pracujących w Polsce jako element poprawy konkurencyjności gospodarki Polskiej // Polityka konkurencji w krajach wschodzących rynków.* – Łódź, 2000. 5. *Felbur S., Struktura gospodarki Polski i jej dostosowanie do integracji z Unią Europejską // Ekonomista.* – Nr 4. 6. *Karpiński A., (1998), Unia Europejska – Polska. Dylematy przyszłości, Dom Wydawniczy ELIPSA.* – Warszawa. 7. *Golinowska S. Warunki tworzenia miejsc pracy, Centrum Analiz Społeczno-Ekonomicznych.* – Warszawa, 1999. – Nr 31. 8. *Głowacka J.E. Tendencje na rynku pracy w krajach Unii Europejskiej // Gospodarka Narodowa.* – 1995. – Nr 5.

УДК 336.6 (-71)

М.В. Римар, Н.М. Кисіль

Український державний лісотехнічний університет

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ

© Римар М.В., Кисіль Н.М., 2001

Розвиток соціальної культурної сфери передовсім залежить від її фінансового забезпечення. Значну роль відіграє державний бюджет. Разом з тим вивчення і вдосконалення вимагають інші форми і методи фінансування галузей освіти, культури і охорони здоров'я в кожному регіоні зокрема.

The developement of social and cultural u spheres depends from the financial maintence. the main role an this way in this durement is plased a duty on the stadies budget. It is necessary to study tferent other forms to finance the branches and the healthe pratection in each region.

Останнім часом стан фінансових ресурсів країни характеризувався не лише високим ступенем централізації, але й гострою їх недостатністю. Недосконалість і нераціональність структури фінансового капіталу як у масштабі економічної системи, так і на рівні суб'єктів господарювання стали однією з причин гальмування розвитку соціально-культурної сфери. Адже саме від рівня фінансування залежить стабілізація в цій сфері діяльності. За цих умов потребують теоретичного переосмислення та практичного вдосконалення форми і методи фінансування галузей цієї сфери, а також визначення бюджетного фінансування основним джерелом їх підтримки на основі обґрунтованих рекомендацій щодо ролі державного бюджету і бюджетної системи у подальшому розвитку освіти, культури, охорони здоров'я. Тому поглибленого вивчення потребують не тільки існуючі джерела, а й наслідки такого фінансування як у нашій державі, так і в інших країнах для створення необхідних умов для реалізації національної політики в цій сфері.